

YEVGENİ Y. LANSERE'NİN ANKARA'DA BİR YAZ 1922 ADLI ÇALIŞMASINDA TÜRKİYE VE ANKARA İZLENİMLERİ

EMİNE İNANIR

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
eminar@istanbul.edu.tr

Öz¹

Dönemin Sovyet Rusya'sı Ankara Büyükelçisi olarak görev yapan S.İ. Aralov'un daveti üzerine ressam Yevgeni Y. Lansere (1875-1946) Türkiye'yi ziyaret eder. Yaptığı geziler esnasında günlük notlar tutma alışkanlığı olan Rus ressamın yazın yeteneği en belirgin bir biçimde Türkiye'ye yaptığı gezide ortaya çıkar. Gezi izlenimlerini kaleme alan ressam, günlük notlarının yanı sıra dört küçük ile üç büyük resim defterine Türkiye'ye dair dikkatini çeken en ince ayrıntıları aktarır. 30 Mayıs 1922 tarihinde Tiflis'ten yola çıkan Lansere, Trabzon, Hopa, Rize, Samsun limanlarına uğrayan vapurla İnebolu'ya doğru yol alır. Buradan hedef noktasına ulaşan ressam Ankara'da üç ay kalır. Tuttuğu notlar ve yaptığı resim çalışmalarından da anlaşıldığı üzere ilk aşamada antik ve Bizans dönemlerine, Selçuklu tarihine ilgi duyan Lansere, zamanla "Avrupalı tarzını" henüz benimsememiş olan, farklı bir mimariye sahip taşra evlerinden de oldukça etkilenir. Gezi notlarında panayır eğlencelerine yer verdiği gibi 13 Ağustos 1922 tarihinde Ankara'da Sefaret binasında çıkan yangını hem anlatır, hem de resimlerle tasvir eder. Usta ressam yerli halktan kişilerin portrelerinin yanı sıra, Türkiye'de Akşehir çevresinde yaşayan Rus keşişlerini, Halide Edip Adıvar'ı, eşi Meclis üyesi Adnan beyi ve Mustafa Kemal Paşa'yı da resmetmiştir. Yaptığı bu gezi ve özenli bir çalışma olan "Ankara'da Bir Yaz 1922" adlı eseriyle Yevgeni Lansere, Rusya'nın Türkiye'de ilk Sovyet kültür elçisi unvanını hak etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lansere, Ankara, ressam, Halide Edip Adıvar; Mustafa Kemal Paşa portresi, kültür elçisi.

¹ Y.Y. Lansere'nin çalışmasının Rusça Leto v Angore/ Risunki i zametki iz dnevnika poezdki v Anatoliyu letom 1922 olan başlığı tarafımdan Türkçeye Ankara'da Bir Yaz 1922 olarak çevrilmiştir.

IMPRESSIONS OF TURKEY AND ANKARA IN THE WORK OF EUGENE LANCERAY “SUMMER IN ANKARA 1922”

Abstract

Soviet Russia Ambassador to Ankara S.İ. Aralov invites the painter Yevgeni Y. Lansere (1875-1946) to Turkey in the year of 1922. The skill of the Russian painter, who had the habit of keeping daily notes during the journey he made, became obvious during his visit to Turkey. In addition to his daily notes, the artist paints the impressions of trips, as well as three small and three big picture books that convey the most subtle details that draw attention to Turkey. On 30 May 1922, Lansere, which is on the road from Tbilisi, travels towards İnebolu by ferry to Trabzon, Hopa, Rize and Samsun ports. The painter who reaches his destination stays in Ankara for three months. Lansere who is interested in Antique and Byzantine periods and history of Seljuk's in the first stage, as understood from the memorized notes and paintings he did, is also very influenced by provincial houses with a different architecture which had not yet adopted "European style". As well as giving festive fun on the trip notes, on 13 August 1922, he explains the fire in the Embassy in Ankara and depicts it with pictures. The master painter painted the Russian monks living in Akşehir in Turkey, Halide Edip Adivar, his husband Adnan Bey, Parliament member, and Mustafa Kemal Pasha as well as the portraits of local people. With this trip and careful work "A Summer in Ankara 1922", Yevgeny Lansere deserved Russia's first Soviet cultural embassy title in Turkey.

Key Words: Lansere, Ankara, painter, Halide Edip Adivar, Mustafa Kemal Pasha portraits, cultural embassy.

Giriş

Hacca giden Rus seyyahların yolları bu topraklardan geçtiğinden XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren seyahatnamelerde, Osmanlı Devleti'nde güncel yaşamı, ticari ve toplumsal-ekonomik gelişmeleri anlatan tasvirlerle daha sıkça rastlanmaktadır.

1582-1584 yılları arasında, Çar İvan Grozni'nin (Korkunç İvan) isteği üzerine ilk İstanbul ziyaretini gerçekleştiren T. Korobeynikov, 1593-1594 yıllarında ise kendisine verilen elçilik görevi nedeniyle İstanbul'a ikinci kez gelir. **Tüccar Trifon Korobeynikov'un Kutsal Topraklara Yapılan Seyahatnamesi** (Hojdeniye kuptsa Trifona Korobeynikova po syatıym mestam Vostoka) adlı eserinde, Osmanlı Devleti'nin içerisinde yer alan birçok kale ve kenti ayrıntılı olarak anlatır. Kazan tüccarı Vasiliy Gagara, 1634 yılında Moskova'dan yola çıkar Tiflis, Erivan, Ardahan, Kars, Erzurum, Sivas, Kayseri, Halep (Aleppo), Şam'a (Damask) ulaşır. Buradan Mısır'a devam eder, 3 ay orada kalır ve yine Şam üzerinden, Anadolu'ya, Ankara, Kastamonu'dan geçerek Karadeniz kıyısına çıkar. Rus seyyahları arasında ilk kez Ankara ziyareti gerçekleştiren tüccar, **Kazanlı Vasiliy Yakovleviç Gagara'nın Yaşamı ve Seyahati (Jitiye i hojdenie v İerusalim i Egipt kazantsa Vasiliya Yakovleviça Gagarıy)** adlı eserinde izlenimlerini anlatırken, "burada keçi yününden örgüler yapılır, keçi yetiştirirler, yünleri ipek gibidir, bu yünleri 4 altına karşılığında alırsın", der (Anonim, 1891: 38).

1700 yılında, Çar I. Petro (1689 -1725) döneminde, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında, Rus seyyahların ve tüccarların bu topraklardan geçişlerini daha güvenilir kılacak bir anlaşma imzalanır (Lukyanov, 1863: 129). XVIII. yüzyılın başlarında yürütülen savaşlara rağmen, Matvey G. Neçayev (1719 -1720), İoann Lukyanov (1701-1703) gibi Rus seyyahların İstanbul'a yapılan gezileri sonucunda ortaya önemli eserler çıkar (Kandemir, 2009: 19-33) . XIX. yüzyılda ise Rus toplumu, ülkeyi ziyaret eden M.N. Vorobyev, N.P. Brullov, İ.K. Ayvazovski, A.P. Bogolyubov gibi ressamların tablolarından Türkiye hakkında bilgi edinme olasılığını elde eder. Adı geçen ressamların tablolarında çok canlı ve renkli bir doğu yaşam biçimini yansıtan insan tipleri, kostümleri ve etnografik ayrıntılar betimlenmiştir (Uzelli 2002: 68-111).

Yevgeni Y. Lansere'nin Karadeniz Kentlerine ve İç Anadolu'ya Dair İzlenimleri

1917 İhtilâli'ne kadar Peterburg'da yaşayan ve önemli bir sanat derneği olan *Mir iskusstva* (Sanat Dünyası) üyesi olan Yevgeniy Y. Lansere (1875-1946), 1920-1934 yılları arasında Tiflis'te Sanatlar Akademisinde çalışmalarını sürdürmektedir. Lansere, resim sanatına ve sanat ile edebiyata ilgi ve yeteneğini yetiştirdiği aile ortamından alır. Ressam Nikolay L. Benua'nın torunu ve heykeltıraş Yevgeni A. Lansere'nin oğlu olan Yevgeni Yevgeniyeviç Lansere, Peterburg Güzel Sanatlar Okulunda eğitim aldıktan sonra (1892-1895), Paris'te Kolarossi ve Jüliene Resim Okullarında eğitimine devam etmiştir.

Ankara'da Sovyet Elçiliğinde görevli N.D. Romanov' un önerisi ve resmi diplomatik temsilcisi S.İ. Aralov'un daveti üzerine Yevgeniy Lansere 1922 yılının Mayıs ayında Tiflis'ten Ankara'ya gitmek üzere yola çıkar. Yolculuktan yaklaşık 10 gün önce, 19 Mayıs'ta yakın akrabası olan ressam A.N. Benua'ya yazdığı bir mektubunda "sanırım Peterburg'da da hayat tıpkı buradaki gibi can sıkıcıdır, bu nedenle hiç olmazsa gözlerime şenlik veren

mutluluklara veda etmek istemiyorum”der ve Türkiye seyahatine çıkar (www.russiskusstvo.ru/books/old/a65/).

Lansere her yaptığı seyahatte olduğu gibi yolculuk boyunca hem kara kalem eskizleri yapar, hem de düzenli olarak notlar tutmaktadır. Ressam’ın 1885, 1888, 1889, 1892-1904, 1910, 1914-1915 (ilk Türkiye gezisi), 1920-1946 yıllarında yaptığı geziler sırasında tuttuğu günlük notları günümüze kadar ulaşmıştır. Türkiye seyahati esnasında da tutmuş olduğu notlarından, suluboya, guasch, çini mürekkebi ile çalışılan resimlerinden bu yolculuk hakkında oldukça önemli ve kapsamlı bilgi edinmiş oluyoruz. Böylece, 30 Mayıs 1922 tarihinde Tiflis’ten trenle yola çıkan Lansere 3 Haziran’da Batum’dan Trabzon, Hopa, Rize, Samsun limanlarına uğrayan bir gemi ile İnebolu’ya doğru yol alır. Bir ressam olarak sahil ve dağ manzaraları dikkatini çeker ve hemen eskizlerini yapar, ayrıca Trabzon’u çevreleyen fındık bahçelerini de anlatır. Batum’dan yola çıktıktan bir gün sonra gemi Samsun limanına ulaşır. Lansere bu limanda Amerikan ordusuna ait bir torpido gemisi gördüklerini ifade eder. Samsun’dayken geminin kaptanına Türk yetkililer tarafından İnebolu’dan Samsun’a doğru bir Yunan savaş gemisinin seyrettiği haberi verilir. Rus gemisinin kaptanı kıyıda ayrılma kararı alır. Ressam ve gemidekiler Yunan savaş gemisinin Samsun’u yaylım **atesine** tuttuğunu ve bu nedenle şehir içinde yangın çıktığına tanık olurlar. Yolculuğun dördüncü gününde gemi İnebolu’ya ulaşır ve Y. Lansere ile kendisine eşlik eden arkadaşı karaya inip buradan Ankara’ya devam etme kararı alırlar. Ressam notlarında İnebolu halkının Yunan savaş gemisinin gelişinden duyduğu endişeyi dile getirir. 7 Haziran 1922 tarihli resimden ve notlarından da anlaşıldığı gibi savaş korkusuna kapılan İnebolu halkı sahilde stoklanan mal ve eşyaları kent içine taşır, tekne ve sandallar da kızaklarla çekilerek sahilten uzaklaştırılır.

Y. Lansere Ankara’ya gitmek üzere arabayla yolculuk yapar. İlk edindiği izlenimler oldukça olumludur. Ülkedeki insanların işgalcilere karşı büyük bir mücadele vermelerine rağmen, onları umutlu gördüğünü dile getirirken, yolculukla ilgili çok ayrıntılı bilgi de verir:

“Mutlu bir ülke, zengin ve güzel; etrafta yerleşim yerleri görülür, geçtiğimiz yol oldukça kalabalıktı. <...> Yol boyunca sıkça askeri teçhizat yüklü at arabalarıyla karşılaşıyoruz <...>, konvoyun başındaki arabada denklere tutturulmuş üzerine yarım ay işlenmiş kırmızı bayrak dalgalanıyordu ”(Lansere 1925: 12).

Yol boyunca birçok konvoy ve kervan görürler, ancak ressamın da belirttiği gibi, “asla bizi kızgın gözlerle, haykırışlarla, taş ve sopayla karşılayan ve uğurlayanlar olmadığı gibi, tam aksine asla kötülük ve kışkırtıcı beslemeyen, açık, sade bakışlarla karşılaştık”(Lansere 1925: 12). Bilindiği üzere Kurtuluş Savaşı, İstiklâl Harbi ya da Millî Mücadele sırasında İnebolu üzerinden İstanbul’dan Ankara’ya yapılan malzeme ve insan naklinde Çankırı önemli bir aracı merkez rolünü oynamıştır. Lansere’nin bu konuda gözlemleri aslında İnebolu’dan Ankara’ya giden yolun önemini bir kez da vurgulamaktadır. Bu bilgiler mutlak bir biçimde yeni göreve başlayan Sovyet Rusya’sı elçilik temsilcisi Semyon İvanoviç Aralov için büyük bir önem taşımaktadır (Aralov 2017: 3-11).

Ressamın günlük notlarında Kastamonu, Ilgaz dağı geçitleri, Çankırı ve çevresindeki dağ ve tepelere, ovalara, nehir boyunca gördüğü deve kervanları gibi İç Anadolu’nun tüm coğrafi

özelliklerine yer verilmektedir. Gördüğü manzaralar karşısında kayıtsız kalamayan Lansere, şöyle der: “Eski dönemleri anımsatan bir tablodur bu!” (Lansere 1925: 14).

Yevgeni Y. Lansere’nin Ankara Ziyareti ve İzlenimleri

Lansere’nin tuttuğu notlar ve yaptığı resim çalışmalarından da anlaşıldığı üzere ziyaretinin ilk aşamasında antik ve Bizans dönemlerine, Selçuklu tarihine ilgi duyan ressamın, zamanla “Avrupalı tarzını” henüz benimsememiş olan, ova ve tepelere farklı bir mimari tarzda kondurulmuş taşra kasabalarından, kendine özgün bir mimariye sahip evlerden de oldukça etkilendiğini görürüz. Ressam günlüğüne şu sözlerle devam eder:

“Tarih başka ülkelere geçip gitmiştir çoktan, buralarda ise tarihin sayfaları tam ortada açık kalmıştır. Kimler geçmedi ki bu topraklardan; Mısırlılar, Asurlular, Persler, Büyük İskender, on binlerce askeriyle Ksenofont, <...>, Antonius”(Lansere 1925: 14).

Notlarında da belirttiği gibi Türkiye’ye ilk ziyaretini 1914-1915 yıllarının kış aylarında, yer belirtmemiş olsa da, büyük olasılıkla Sarıkamış Harekâtı sırasında Rus askerlerine eşlik etmiştir (Kemaloğlu, 2015: 172-173). Gerçekleştirmekte olduğu bu ikinci ziyaretine önceden ülke hakkında geniş bilgi edinerek hazırlandığı anlaşılır. Bu nedenle Türk şehirlerinin daha XVII. yüzyılda önemli bir yükseliş gösterdiklerini açıklayarak, “Ankara’da 3000 fiske, 200 hamam, 76 cami, erkek çocuklar için 180 kişilik bir okul, birçok saray, köşk ve pazar yerinin” olduğu açıklamasını yapar (Lansere 1925: 14).

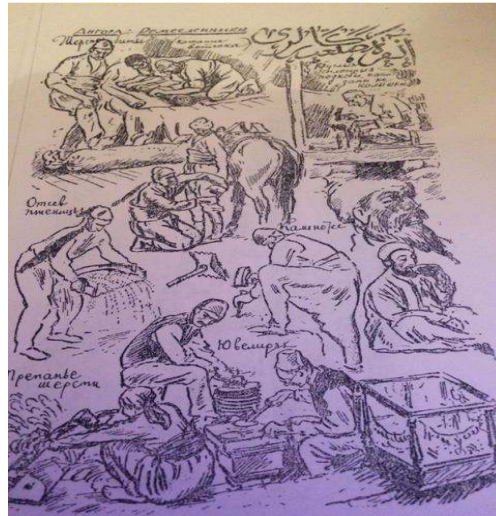
Ankara’da geçirdiği ilk günlerinde yine Bizans ve Roma, bazen de Selçuklu dönemlerine ait olan tarihi ve arkeolojik kalıntılara ilgi gösterdiği anlaşılır. Ancak kendisinin de belirttiği gibi, “geçmiş dönemlere” duyduğu bu ilgi çok uzun sürmez, Ankara’nın yerlisinde olduğu gibi, Lansere de bu görüntülere alışır ve her geçen gün Ankara’nın günlük hayatı ona daha çekici gelmeye başlar. Ressam’ın deyişiyle “üst katları kıvrımlı sokaklara eğilmiş evleriyle, tokmaklı kapı kollarıyla, sütunlu çardak altında saklı kuyularıyla adeta Orta Çağ’dan kalan bir havası vardır Ankara’nın” (Lansere 1925: 16). Henüz Trabzon Limanı’ndayken geleneksel Türk evlerinin o özgün mimarisi dikkatini çekmiştir (Figür 1)

“Sokaklar dar ve sıkışık olduğundan <...> evlerin giriş kat ve balkonları sokağın üzerine sarkmıştır. Batıda da genelde durum aynıdır, ancak simetri ve biçimliliğe Orta Çağ’dan başlayarak daha büyük bir özen gösterilmektedir”(Lansere 1925: 26).

Figür 1. Lansere, Ankara Evleri, 1922.

Sanatçı notlarında “ahşap işleri, ahşap oymalar, korniş ve tavanlarda gördüğü işçiliğin mükemmel olduğunu” da vurgular (Lansere 1925: 26). Hat sanatının estetiğini ve hat ustalarının yaratıcılığını da övgü dolu sözlerle anlatır. Y. Lansere’nin Ankara’da esnaf çarşısında gördüğü yün eğirme işlerinden, yine burada kervan yolculuklarına hazırlan eyerlerden, silah dökümhanelerinden, gümüş kaplı takunyalar ve dokuma atölyelerini de anlatmış ve resmetmiş olması bu dönemde, Ankara halkının geçim kaynakları konusunda bize bilgi vermektedir. Bunların yanı sıra Lansere, Türk halkının çalışma azmini övgüyle vurgularken “cuma günleri de çalışmaların devam ettiğini” belirtir (Lansere 1925: 18). Ancak “Timurlenk’ten bu yana düşman saldırısına neredeyse hiç uğramamış olan bu şehirde sevimli süs eşyalarına, süslü mobilyalara, lüks binalara rastlamak neredeyse olanaksızdır, her şey çok sade ve masrafsızdır” (Lansere 1925: 18). (Figür 2)

Figür 2. Lansere. Ankara’da Esnaf Çarşısı, 1922.

Toplantıların, tartışmaların yapılmadığını, dernek ve kulüplerin burada olmadığını, son sinema yerinin ise yangında yok olduğunu açıklayan sanatçı, “Avrupalı tarzda bir toplumsal yaşamın” henüz Ankara’ya yerleşmediği sonucuna varır (Lansere 1925: 18). Adeta köy sessizliğinin hâkim oldu bu şehirde, Lansere’yi hayrete düşüren olay, sinema ve tiyatro gösterilerinin gece saat 22.00 ya da 23.00 gibi geç bir saate başlayıp gece yarısı bitmesidir. Kadınların bu tür sosyal etkinliklerde yer almamaları da onu şaşırtmıştır. Lansere’nin Ankara’nın o sıcak, sade, huzurlu ve hala yeniçağın o yoğun gidişatına ayak uydurmamış olan havasından çok etkilendiği anlaşılır. (Figür 3)

Figür 3. Lansere, Ankara Yakınlarında Bir Ev, 1922.

Rusya’da XIX. yüzyılın 90-lı yıllarında yayılmaya başlayan Sembolizm (Simgencilik) akımı, bu akımın yeni estetik arayışlarının XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Sovyet dönemi edebiyatını ve sanatını da etkilemiş olması ve bu alanlarda bir Gümüş Çağ’ın yaşanmasına neden olur. Sembolizmin etkilerini Lansere’in hem resimlerinde, hem de günlüğünde görmek olasıdır. Ankara tasvirlerinde sıkça kullandığı imgeler adı geçen akımın bir örneğidir. “Bu sakin ülkede ve bu sessiz şehirde alacakaranlığın çok özel bir güzelliği vardır”, der ressam (Lansere 1925: 22). Sanatçı kendine özgü bir dille Ankara tasvirlerine şu sözlerle devam eder:

“Karanlık birden çöküyor, pencerelerde arka arkaya yanmaya başlayan ışıklar, ortaya çıkan yepyeni, sevimli gölgeler < ...>. Birbirine bağlayan sokaklar <...> ve beklemediğim bir anda önüme çıkan kalabalık çayhaneler”(Lansere 1925: 22).

Lansere resimlerinde olduğu gibi notlarında da çayhane (“Çay-hana”) olarak geçen kahvehanelerde çay içme geleneğini, mekânın ziyaretçilerini en ince ayrıntılarıyla tasvir eder. Ayrıca nargile köşesinden ve Türk kahvesi ikramının özelliğinden de söz ederek, şöyle bir sonuca varır: “Çayhanelerde bu ufacık masaların etrafında Türk geleneklerinin sade ve içtenlikli eşitliğini görürsünüz: köylü ve paşa yan yana otururlar”(Lansere 1925: 23). (Figür 4)

Figür 4. Lansere, Ankara. Sefaret Önünde Bir Çayhane, 1922.

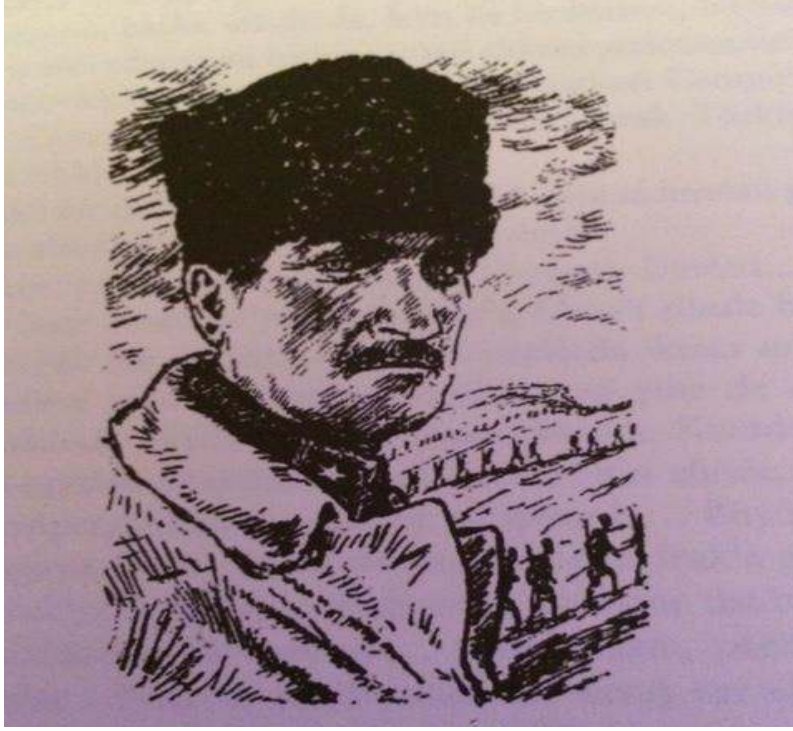
Lansere'nin **Ankara'da Bir Yaz 1922** adlı notlarını ve yaptığı resim çalışmalarını da ilginç kılan başka bir özellik, Ankara, Karadeniz ve Anadolu bölgelerinde gerçekleştirdiği ziyaretlerin yanı sıra Köşk'te Mustafa Kemal Paşa, Meclis-i Mebussan üyeleri, Halide Edip Adıvar ile yaptığı görüşmelini kaleme almış olmasıdır. Adı geçen çalışmasında sanatçı, Sovyet Rusya'sı Büyükelçisiyle birlikte Mustafa Kemal Paşayı Köşk'te ziyaret ettiklerini anlatır. Köşkün şehrin dışında bir tepede bulunduğunu, ayrıntılı olarak konutun konumuna ve geçmişine dair bilgi verir, Mustafa Kemal Paşa tarafından bu köşkün orduya tahsis edildiğini ve ordunun kendi komutanlarına onu layık gördüğünü de notlarına ekler. Daha sonra Köşk'teki kabul törenini anlatır:

“Köşk'e daha çok mesafe olmasına rağmen Paşanın kendi muhafız alayında yer alan süvariler ve nöbet tutan askerler karşımıza çıkmaya başladı. <... > Ankara'nın sevdiği ve gurur duyduğu Lazlar, hepsi siyah kıyafetler giymişti, başlarında siyah sarıklar vardı, cepleri bol olan, deriden silahlıklarla kuşanmışlardı, bu savaşçı görüntüleri ile herkesi büyülüyorlardı” (Lansere 1925:30).

Sovyet Rusya'sı Büyükelçisi S.İ. Aralov'u ve Lansere'yi yaverler karşılar ve Mustafa Kemal Paşa'nın makam odasına kadar onlara eşlik ederler. Bekleme odasında konuklara kahve ikram edilir, burada ressam dikkatlice etrafı inceler ve izlenimlerini şu şekilde aktarır.

“Duvarlarda Köşk sahibinin hem fotoğraf makinesi ile çekilmiş fotoğraflar, hem de resmedilmiş porteleri vardı, Kemal (Paşa) I Dünya Savaşı döneminde onları savunduğu için Çanakkale boğazının büyük bir haritası da yer almaktaydı”(Lansere 1925: 30).

Mustafa Kemal Paşa'yı ressam şu sözlerle anlatır. (Figür 5)

Figür 5. Lansere, Mustafa Kemal Paşa ve Türk Askerleri, 1922.

“Paşa orta boylu, yaklaşık 45 yaşlarında, resmi kıyafet giymiş, duruşu tam bir askere yakışır gibiydi. Selanik doğumluydu, az sonra bahçede, büyük çardağın altında portresini çizerken Slav ırkıyla bir benzerlik yakalamaya çalıştım; sarışın, yüz hatları çok belirgin değildi, gözleri ise gri, sert ve dik bakışları vardı”(Lansere 1925: 30).

Sanatçının bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi, Mustafa Kemal Paşa'ya duyduğu hayranlık, Rusların yüzyıllar boyunca Türklere karşı olan ön yargıların kırılmasına neden olur, dahası kendileriyle, Slav ırkıyla bir benzerlik bulma çabaları da bu hayranlığının bir parçasıdır. Mustafa Kemal Paşa'yı her yönüyle inceleyen ressam, onun konuşma yeteneğinden de söz eder ve Mecliste sıkça köy halkına seslendiğini belirtir: “Türk toprağının sahibi-Türk köylüsüdür” (Lansere 1925: 32). Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuşmaları dönemin Sovyet iktidarı için de önemlidir, köy halkına karşı Rusya'da da aynı tutum ve durum geçerliydi. Mustafa Kemal Paşaya karşı Türk halkının büyük bir saygı ve itibar ile yaklaştığını da notlarında belirtir.

Milli Mücadele konusunu sıkça kaleme alan Lansere, bir yandan da savaşın en “önemli kahramanları” arasında köy kadınlarının olduğunu vurgular. Ressam, “onlar sıradan öküzarabalarıyla çok zor yollardan cepheye yardım yetiştirmek için büyük hizmet verdiler”, der (Lansere 1925: 33). Meclis-i Mebussan üyesi Tunalı Hilmi Beyle yaptığı görüşmeyi notlarına ekleyen ressam, onu resmettiği sırada kendisiyle paylaştığı bir anıyı da kaleme alır. Tunalı Hilmi beyin odasındaki silahı fark eden Lansere, kendisinin bu denli tedbirli olmasının nedenini sorar. Hilmi Bey, Yunanlı askerlerin Ankara’ya çok yakın geldiklerini ve o çok sıkıntılı, endişeli geceleri anlatır. Böylesi sıkıntılı bir gecede Hilmi Tunalı, zaferle sonuçlanacak bir çatışmayı anlatan dizeleri şiire döker ve Kemal Paşa’ya gönderir. Ertesi gün çok önemli bir zafer kazanılır, Mustafa Kemal Paşa, savaş ganimetlerinden biri olan odadaki bu silahı Hilmi Bey’e hediye eder.

Başka önemli bir görüşme de Halide Edip Adivar ile gerçekleşir. Y. Lansere’nin de belirttiği gibi Büyükelçi S.İ. Aralov’un önerisi üzerine, “çok önemli bir yazar, Avrupai eğitim almış, ancak şimdi Milli Mücadele’nin savunucusu olan Halide hanımın resmini” çizmek üzere kendisiyle görüşür (Lansere 1925: 30). Çalışmasında Halide Hanım’ı, Arapça ve Farsça konuşma kalıpları ile ağırlaştırılmış geleneksel edebi dilden uzaklaşan, yalın bir Türkçe kullanan roman yazarı olarak tanıtır. Bu yazar hanımla çok kolay iletişim kurduğunu anlatan ressam, onun aslında orduda çavuş rütbesine sahip olduğunu da açıklar. Halide hanımın eşi Meclis-i Mebussan ikinci başkanı Adnan Bey’le şehir dışında bir konakta oturduklarını anlatan ressam, evlerini de ziyaret eder. Evlerinde ortamın sade, ancak kitapların, minyatürlerin ve tabloların bol olduğu bir düzenden söz eder. Böylece ressamın her ortamdaki bir evin tasvirini yaptığı anlaşılır.

Figür 6. Lansere. Halide Edip Adivar,1922.

Lansere'nin günlüğünde belirttiği gibi, Rus Sefaret binasında Milli Mücadele'nin başka bir kadın kahramanıyla karşılaşır. Bu kadından çavuş Fatma olarak söz eden ressam, ona eşlik eden iki askerle birlikte Sefaret'e kendisini anlatan bir sinema filminin gösterisine davetiye vermek için geldiğini açıklar. Sanatçı, Kurtuluş savaşının en önemli simgelerinden, "**Kara Fatma**" lakaplı Fatma Seher'i eserinde hem anlatır, hem de resmeder. Lansere, Sefaret'e yapılan başka ilginç ziyaretleri de kaleme alır. Ankara'ya gelişinin daha ilk günlerinde Büyükelçiliğe sıradan olmayan konukların geldiğini fark eder. Bu kişilerin, "üzerlerinde sarkan bol gömlekleri, kasketleri, uzun deri çizmeleri ve heybetli sakalları ile Rus köylüsünden bir farkı olmadığını düşünse de, onların bu topraklarda yaşayan Ruslar olduğu anlaşılır. Aralarında "bir kısmı eski Rus geleneklerine uygun, diğer kısmı ise tamamen Doğu tarzında" olan farklı kıyafetiyle bir kadın dikkatini çeker (Lansere 1925: 50). II. Yekaterina döneminden bu yana, ülkeleri Rusya'dan 100 yıla aşkın bir süre ayrı kalan bu "Nekrasov-topluluğunu" araştırmak Lansere'ye göre bir etnografya uzmanı için oldukça yararlı olacaktır (Lansere 1925: 50). Konuştukları dilde zamanla gerçekleşen değişiklikleri de fark eden ressam, bu Rus topluluğun Türkiye'ye nasıl gelip yerleştiği konusunda bilgi verir:

"Don Nehri kıyılardan iki kola ayrılarak gelmişlerdir, biri doğrudan gelirken, diğeri ilk olarak Romanya'da kalır, daha sonra Türkiye'ye gelir ve iki kol birleşir. İlk olarak Beyşehir'e yakın bir adaya yerleştirilmişlerdir, şimdi ise Akşehir'e iki saat uzaklıkta düz bir ovada yaşamaktadırlar <...> Geçim kaynakları buğday, yulaf, arpa. Kendilerine ait toprakları vardır. Türklerden daha iyi yaşamları olmasına rağmen Rusya'ya dönmek isterler. 1914 yılında bir kısmı Rusya'ya geri dönmüştür " (Lansere 1925: 50-51).

Ankara ziyaretinin son günlerinde Lansere Ankara'da kurulan panayırı ziyaret ederek ayrıntılı bir şekilde halk eğlencelerini anlatır. Günlüğünden bir ağustos günü Rus Sefareti'nde yangın çıktığını, itfaiyenin yetişip yangını söndürdüğünü öğreniriz. 26 Ağustos tarihinden itibaren cephede bir hareketliliğin başladığını açıklayan ressam, 27 Ağustos tarihinde ise farklı bir olaya tanıklık eder. Samsun'dan kendi deyişiyle "aeroplanlar" (uçaklar) gelmiştir, Ankara'da ilk kez onları gördüğünü açıklayan Lansere, sıkça "zafer" sözcüğünün telâfuz edildiğini de vurgular.

9 Eylül 1922'de Büyük Taarruz harekâtı sonucu Türk ordusu Yunan işgali altındaki İzmir'e iner ve bu şehrin kurtuluşu gerçekleşir. Ankara'da İzmir'in kurtuluşu ile ilgili haber alınır alınmaz 2 gün boyunca kutlamalar düzenlenir. Bu kutlamalara ve halk eğlencelerine Sefaret çalışanları da katılır ve özel bir tribünden izlerler. 16 Eylül tarihinde, Ankara'da geçirdiği üç aylık süre sonrasında Lansere, "yaylı" bir at arabasıyla dönüş yoluna çıkar. Dönüşte de aynı güzergâh izlenir. Ressam, çok iyi tanıdığı Kafkas geçitleri ve yolları ile Ilgaz geçitlerini karşılaştırır ve buradaki yolcuların sakinliğini ve güvende olduklarını notlarına ekler. Ancak çok kısa bir süre sonra içinde yer aldıkları posta konvoyu, asker kıyafeti giymiş iki eşkıyanın saldırısına uğramıştır. Zarar almadan kurtulduklarını anlatan ressam, bu saldırı sırasında en çok " eskiz ve resim çalışmalarının bulunduğu defterler için" endişelenmiştir (Lansere 1925: 64). Ekim ayının bir haftası da Trabzon'da geçiren ressam burada Sovyet Rusya Konsolosu "yoldaş Trabun" tarafından kabul edildiğini bildirir. Trabzon'dan yine deniz yoluyla ülkesine geri dönmüştür (Lansere 1925: 72).

Sonuç

Yevgeni Lansere çalışmasının 5-6 sayfalık “Günümüz Türkiye’si Tarihinden /1918-1922 Yıllarının Siyasi ve Savaş Olayları Hakkında Kısa Bilgiler” (K İstoriyi Sovremennoy Turtsiyi) başlığını taşıyan son bölümünde, ülke coğrafyasından en önemli bilgileri verdikten sonra alt başlıktan da anlaşıldığı üzere Milli Mücadele yıllarının bir özetini verir. Türkiye seyahati esnasında ressamın yapmış olduğu 150 adet suluboya, guasch, çini mürekkebi ile çalışılan resimlerden oluşan 4 küçük ve 3 büyük resim defterleri ülkesine hemen döndükten 1 ay sonra, 6 Ekim 1922 tarihinde Kremlin Sarayı’nda sergilenmiştir. Yine aynı yılın son günlerinde ise bu sergi Peterburg’da da açılır. Dönemin önde gelen ressamlarından olan V.D. Falileyev’in (1879-1950) teklifi üzerine 1923 yılında Gosizdat (devlet tekelinde olan yayınevi) tarafından Y.Y. Lansere’nin 20 adet renkli litografi baskı tekniğiyle hazırlanmış bir albümü basılır. Adı geçen albümün taslak çalışmaları bugün Rus Devlet Müzesi’nde sergilenmektedir. Ressam aynı resimlerin siyah-beyaz eskizlerini 1925 yılında hazırlamış ve üzerinde inceleme yapmış olduğumuz çalışmaya dâhil etmiştir.

Lansere’nin 62 adet siyah-beyaz resimlerle donatılmış **Ankara’da Bir Yaz 1922** adlı çalışmasının ilk sayfasında Mustafa Kemal Paşa’nın portesi yer almaktadır. Bu portrenin çalışmanın ilk sayfalarında yer almış olması yine bir simgesel işaretidir. Ankara için önemli olduğu kadar Türkiye için de önemli olan “1922 yılın yazı” Rus elçileri ve aydınları için Atatürk ile bağlantılıdır. Yaptığı bu gezi ve özenli bir çalışma olarak ilgi gören **Ankara’da Bir Yaz 1922** adlı eseriyle Yevgeni Lansere, Rusya’nın Türkiye’de ilk Sovyet kültür elçisi unvanını hak etmiştir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1891. *Jitiye i hojdeniye Vasiliya Gagariy Pravoslavniy Palestinskiy sbornik*, T. XI. 3, kn.33, Sankt Peterburg, 1-78.
- Avralov, S. 2017. *Bir Diplomatın Anıları 1922-1923*, Çev. H. Ali Ediz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kandemir, H. 2009. *Rus Edebiyatında İstanbul*, Konya: Çizgi Yayınevi.
- Kemaloğlu, İ. 2015. *Rusların Gözüyle Türkler*, İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Lansere, Y. 1925. *Leto v Angore/ Risunki i zametki iz dnevnika poezdki v Anatoliyu letom 1922*, Leningrad: Brokgauz-Efron.
- Lukyanov, İ. 1863. *Puteşestviye svyaşçenika Lukyanova*, Moskva: Russkiy arhiv, vip. 3.
- Uzelli, G. 2002. *XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı*, İstanbul: Çantay Yayınları.
- [http://www.russiskusstvo.ru/books/old/a65/\(02.10.2017\)](http://www.russiskusstvo.ru/books/old/a65/(02.10.2017))